

O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI
RAQAMLASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA
TENDENSIYALARI

Mahmudov Elmurodjon Erkinjon o‘g‘li

Magistr

Annotatsiya. Ushbu tezis O‘zbekistonda kichik biznes subyektlarini raqamlashtirishning hozirgi holatini o‘rganishga bag‘ishlangan. Rasmiy statistika ma’lumotlari asosida kichik tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi o‘rni, tarmoqlar kesimidagi tarkibi hamda raqamli sektorning rivojlanish ko‘rsatkichlari tahlil qilingan. Tahlil natijasida tarmoqlararo tafovutlar aniqlanib, kichik biznesni raqamlashtirishning asosiy tendensiyalari va mavjud muammolari bo‘yicha xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, kichik tadbirkorlik, raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot, yalpi qo‘shilgan qiymat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, tarmoq tarkibi, tendensiya.

Raqamlashtirishning kichik tadbirkorlik subyektlari samaradorligiga ijobiy ta’siri nazariy jihatdan yetarlicha asoslangan bo‘lib, raqamli texnologiyalar xarajatlarni kamaytirish, bozorni kengaytirish va boshqaruv qarorlari sifatini oshirish orqali korxona faoliyatiga ta’sir ko‘rsatadi. Biroq ushbu nazariy xulosalarning amaliy ahamiyatini belgilash uchun mamlakatdagi haqiqiy holatni rasmiy statistika ma’lumotlari asosida baholash zarur. Shu munosabat bilan mazkur tezisda O‘zbekistonda kichik biznesning iqtisodiyotdagi o‘rni hamda uni raqamlashtirishning hozirgi holati va tendensiyalari tahlil qilinadi.

Kichik tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotida yetakchi mavqega ega. 2024-yil yakunlariga ko'ra kichik tadbirkorlik (biznes) subyektlari tomonidan 753 226,9 mlrd so'm miqdorida qo'shilgan qiymat yaratilib, bu iqtisodiyotdagi yalpi qo'shilgan qiymatning 54,3 foizini tashkil etdi [1]. 2025-yilning yanvar-sentabr oylari yakunlari bo'yicha esa ushbu ko'rsatkich 638 221,7 mlrd so'mni yoki yalpi qo'shilgan qiymatning 51,5 foizini tashkil qildi [2]. To'qqiz oylik ko'rsatkichning yillik ko'rsatkichdan pastroq bo'lishi, avvalo, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining asosiy qismi yilning oxirgi choragida hisobga olinishi bilan bog'liq mavsumiy omil ta'sirida shakllanadi. Umuman olganda, iqtisodiyotda yaratilayotgan qiymatning yarmidan ortig'i kichik biznes hissasiga to'g'ri kelishi ushbu sektor faoliyati samaradorligini oshirish masalasining makroiqtisodiy ahamiyatini belgilaydi.

Kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini uning subyektlari soni va tarkibi ham yaqqol ko'rsatadi. 2026-yilning 1-aprel holatiga ko'ra respublikada faoliyat yuritayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni 1 208,3 mingtani tashkil etib, shundan 507,1 mingtasi kichik korxona va mikrofirmalar, 347,7 mingtasi yakka tartibdagi tadbirkorlar, 353,5 mingtasi dehqon xo'jaliklari hamda 22,7 mingtasi hunarmandlardir [3]. Shu bilan birga, tadbirkorlik faolligi hududlar kesimida sezilarli farqlanadi: har 1000 nafar aholiga to'g'ri keladigan kichik korxona va mikrofirmalar soni bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich Toshkent shahrida (47,7 birlik), Xorazm (45,3 birlik) va Sirdaryo (39,7 birlik) viloyatlarida qayd etilgan [3]. Bunday tafovut raqamli infratuzilma va raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining hududlar bo'yicha notekisligi bilan ham uzviy bog'liq bo'lib, raqamlashtirish siyosatida hududiy jihatni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini to'laqonli baholash uchun uning tarmoqlar kesimidagi tarkibini ko'rib chiqish muhim. 2024-yilda kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan yaratilgan qo'shilgan qiymatning 43,4 foizi

xizmatlar sohasiga, 33,9 foizi qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligiga, 12,6 foizi sanoatga hamda 10,1 foizi qurilish tarmog‘iga to‘g‘ri keldi [1].

Tarmoqlarning o‘zida kichik biznes tutgan o‘rin ham sezilarli darajada farqlanadi. 1-jadvalda keltirilganidek, kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligida 95,8 foizni, qurilishda 78,4 foizni, xizmatlar sohasida 49,8 foizni va sanoatda 25,9 foizni tashkil etadi [1].

1-jadval

2024-yilda iqtisodiyot tarmoqlari yalpi qo‘shilgan qiymatida kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi

№	Iqtisodiyot tarmog‘i	Kichik tadbirkorlik ulushi, % da
1	Qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligi	95,8
2	Qurilish	78,4
3	Xizmatlar sohasi	49,8
4	Sanoat	25,9

Manba: [1] asosida tuzildi.

Keltirilgan ma’lumotlar kichik biznes an’anaviy tarmoqlarda — qishloq xo‘jaligi va qurilishda deyarli to‘liq hukmron ekanini, texnologik sig‘imi yuqori bo‘lgan sanoatda esa uning ulushi nisbatan past ekanini ko‘rsatadi. Bunday taqsimot ikki muhim xulosaga olib keladi. Birinchidan, kichik biznesning asosiy qismi raqamli texnologiyalar an’anaviy ravishda sust joriy etiladigan tarmoqlarda faoliyat yuritadi, demak, sektorda raqamlashtirishning foydalanilmagan salohiyati katta. Ikkinchidan, aynan shu tarmoqlarda raqamli

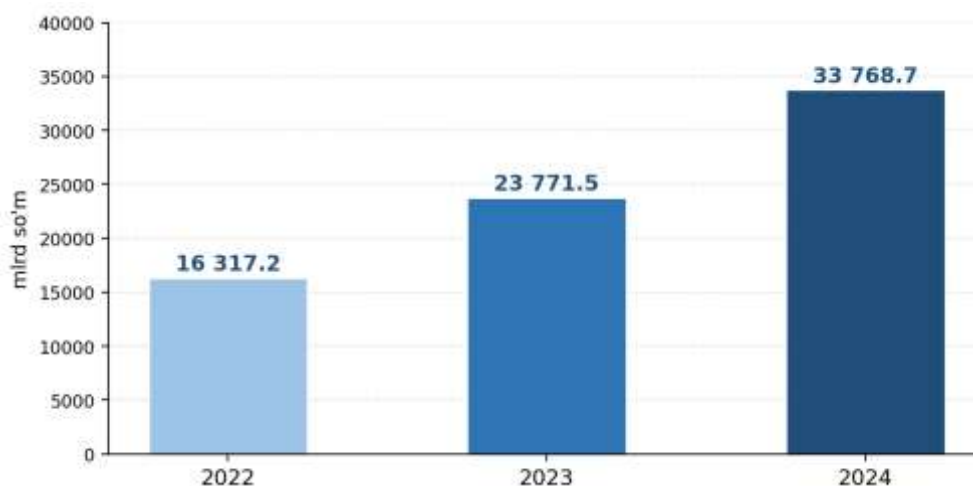

yechimlarni joriy etish sektor samaradorligiga eng sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Raqamlashtirish jarayonining umumiy holatini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sektori ko'rsatkichlari orqali baholash mumkin. 2024-yilda AKT xizmatlarining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi 2,4 foizni tashkil etdi, tarmoqda yaratilgan qiymatning 43,3 foizi kompyuter dasturlashtirish, maslahat berish va boshqa yordamchi xizmatlar hissasiga to'g'ri keldi [1]. Ayni paytda axborot va aloqa tarmog'i 2024-yilda 24,7 foizga o'sib, iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan tarmog'iga aylandi [1]. AKT xizmatlari hajmining so'nggi yillardagi dinamikasi 1-diagrammada keltirilgan.

1-diagramma

AKT xizmatlarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat dinamikasi, mlrd so'm

Manba: [1] ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-diagrammadan ko'rinib turibdiki, AKT xizmatlarida yaratilgan qiymat 2022-yildagi 16 317,2 mlrd so'mdan 2024-yilda 33 768,7 mlrd so'mga yetib, ikki yil ichida ikki baravardan ziyod o'sdi [1]. Tarmoqning ichki tarkibi ham

raqamlashtirish sifatining o'zgarib borayotganini ko'rsatadi: yaratilgan qiymatning 43,3 foizi kompyuter dasturlashtirish, maslahat berish va boshqa yordamchi xizmatlarga, 38,2 foizi aloqa xizmatlariga, 9,6 foizi ma'lumotlarni joylashtirish va ishlov berish bo'yicha xizmatlar hamda veb-portallarga, 5,5 foizi dasturiy ta'minotni chiqarishga to'g'ri keladi [1]. Ya'ni tarmoq o'sishining asosiy qismi oddiy aloqa xizmatlari hisobiga emas, balki biznes uchun raqamli yechimlar yaratuvchi yo'nalishlar hisobiga ta'minlanmoqda. Bu esa kichik tadbirkorlik subyektlari uchun raqamli yechimlar bozori tobora qulay va xilma-xil bo'lib borayotganini anglatadi.

Davlat siyosati darajasida ham ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasida raqamli infratuzilmani rivojlantirish, davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish hamda iqtisodiyot tarmoqlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [4]. Tadbirkorlik subyektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish, soliq hisobotlarini taqdim etish va ruxsat berish tartib-taomillarining elektron shaklga o'tkazilishi kichik biznesning ma'muriy xarajatlarini kamaytirishga bevosita xizmat qilmoqda. Xalqaro tajriba ham raqamlashtirishdan olinadigan samara texnologiyaning o'zidan tashqari uni qo'llab-quvvatlovchi institutsional muhitga bog'liq ekanini tasdiqlaydi [5]. Shu ma'noda, O'zbekistonda shakllanayotgan me'yoriy-huquqiy va infratuzilmaviy asos kichik biznesni raqamlashtirishning keyingi bosqichi uchun zamin yaratmoqda.

O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi tendensiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin. Birinchidan, kichik biznes iqtisodiyotda yaratilayotgan qiymatning yarmidan ortig'ini ta'minlab, barqaror yetakchi mavqeini saqlab qolmoqda. Ikkinchidan, raqamli sektor iqtisodiyotning eng tez o'suvchi yo'nalishiga aylanib, kichik biznes uchun raqamli xizmatlar taklifini kengaytirmoqda. Uchinchidan, davlat xizmatlarining elektron shaklga o'tkazilishi kichik

tadbirkorlik subyektlarining ma'muriy xarajatlarini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, kichik biznesning tarmoq tarkibi raqamlashtirish darajasi past bo'lgan an'anaviy sohalarga og'ganligicha qolmoqda, bu esa moliyaviy resurslar cheklanganligi, raqamli ko'nikmalar yetishmasligi hamda hududlararo infratuzilma notekisligi kabi to'siqlar bilan birgalikda sektorning raqamli salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga imkon bermayapti.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kichik biznes iqtisodiyotning tayanch sektori bo'lib, raqamli xizmatlar bozorining jadal o'sishi uni raqamlashtirish uchun qulay shart-sharoitlarni shakllantirmoqda. Ayni paytda sektorning tarmoq tarkibi va mavjud to'siqlar raqamlashtirish jarayonini maqsadli chora-tadbirlar bilan qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatadi. Keyingi bosqichda alohida kichik tadbirkorlik subyektlari misolida raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini chuqur tahlil qilish hamda uni oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RUYXATI

[1] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasida yalpi ichki mahsulotni ishlab chiqarish: 2024-yil (dastlabki ma'lumotlar). – stat.uz.

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti: 2025-yil yanvar-sentabr. – stat.uz.

[3] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasida kichik tadbirkorlik: 2026-yil yanvar-mart. – stat.uz.

[4] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. – lex.uz.

[5] OECD. The Digital Transformation of SMEs. – Paris: OECD Publishing, 2021.

